

KÖZÖSSÉGEINK ÚJRAÉPÍTÉSE. A TÖRÖKSZENTMIKLÓSI MOZI 100 ÉVE

A mozi hálózat nyolc évtized sikertörténet után pár év alatt felszámolódott, vele eltűnt egy szín a közösségi kultúrából. Kimaradtak generációk a „mozi élményből”, a filmkultúra más közvetítő csatornákon jut a nézőhöz. Elhamarkodott értékítélet nélkül egykét dologban biztosak lehetünk: elmarad a moziba járást kísérő közösségi élmény, amit a mai középkorúak és idősebb generációk emlegetnek, a közösségi filmnézésnek, a vetítéseket követő beszélgetéseknek elfogytak a lehetőségei, színterei. Az azóta elterjedt számtalan kultúrákövetési forma megkönnyíti a hozzáférést a kulturális javakhoz, egyben megnehezíti az eligazodást az értékek bonyolult útvesztőiben.

A Nemzeti Művelődési Intézet kerekasztal-beszélgetést kezdeményezett „A filmklub, mint közösségi élményszíntér” címmel a Kecskeméti Animációs Filmfesztivál szakemberei és az Art Mozi Egyesület képviselőinek részvételével a kecskeméti fesztivál idején, 2013. június 20-án.¹

A cél: közös gondolkodást elindítani a mozgókép kultúráról, a mozi (közösségi) élményéről, a közművelődési hálózat segítségével beindítható filmklub-lehetőségekről, elsősorban a kistelepüléseken.

Miért is olyan fontos ez az egyre sűrűbben emlegetett közösségi vonat-

kozás, miért beszélünk mostanában közösségi művelődésről, míg ennek szükségessége korábban nem tűnt hangsúlyosnak? Felbomlottak a hagyományos helyi közösségek, veszélybe került a településeket hosszútávon is megtartó erő, vagy van, ahol már ennek teljesen nyoma veszett. Hosszú folyamat végpontjára ébredtünk. A képviselő testületek vagy a polgármesterek még nem biztos, hogy a közösségi kultúrát tartják a legfontosabb települési megtartó erőnek. A falvainkban élők nagy számban veszítették el művelődési tereiket, a változó igényekhez alakítás helyett számos helyen zárták be a művelődési házakat, leépítették a szakmai ellátást. Mindezek az összetevők együttesen új jelenségként, új kihívásokat jelentenek a fenntartót képviselőknek, a kulturális szolgáltatások igénybe vevőinek, s elsősorban a szakmai munkatársaknak.

Közművelődési intézményeinknek – működési alapelveit tekintve – a hagyományos kultúrákövetítés és az öntevékenység feltételeinek megteremtése együttesen a feladata, legfőbb jellemzője pedig a helyi közösségre, annak szükségleteire és saját erőforrása-ira való odafigyelés – ahogy azt Péterfi Ferenc: *Szétfeszített horizont* című írásában a Parola 2002./3-as számában írja (6-8. oldal).

A módszerében hagyományos kultúrákövetítői beállítódás kiegészül a közösségfejlesztői szerepkörrel, és a részvételre épülő közösségi folyamatok helyi kibontása, a kapcsolatépítés segítése válik hangsúlyossá! Megérett az idő, hogy nagyobb figyelemmel igyekezzünk összefogni a helyi erőket, segítsük a helyi kezdeményezéseket. Ez még inkább szükséges a szűkös esztendőkből, amikor a gazdasági nehézségek ránehezednek a családokra, s a szélesebb közösségekre! Ilyenkor az organikus közösség adhat biztos megtartó erőt a településeken élőknek. Élhetőbb falut, várost alkotni a fiatalokkal együtt lehet, abban bízva, hogy felsőbb iskoláik elvégzése után a nagyvárosokból és az igen értékes külföldi tapasztalatgyűjtéseikről is, valamivel nagyobb számban térnek vissza. A települési közösség megújulása a következő generáció elfogadására kell, hogy épüljön, a természetes mobilitás mértékén túli elvándorlás pótolhatatlan úrt hagy maga után. Az évszázadokig megújulni képes település elveszíti következő generációjának kreativitását, problémamegoldó képességét, kénytelen nélkülözni a fiatalokban megújuló frissességet! Az élő közösség megtapasztalása megtartó erejével alternatívát nyújthat a magyar és külföldi nagyvárosok elszívó-erejével szemben.

1 Résztevői voltak: Mikulás Ferenc, a Kecskeméti Animációs Filmfesztivál fesztiváligazgatója, Böszörményi Gábor, az Art Mozi Egyesület alelnöke, Bicskei Zoltán, a magyarkanizsai Nagy József Regionális Kreatív Műhely igazgatója, Hajnal László, a Nemzeti Művelődési Intézet Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Irodájának referense, a beszélgetést vezette: Hartványi Jenő, a Mediawave fesztiváligazgatója (A szerk.).

A fiatalok megtartásának fontos eszköze az oktatást kiegészítő, iskolán kívüli közművelődés lehetőségeinek kitérása. Itt komoly szerepet kaphat az újra szervezhető mozi hálózat, filmklubok alakítása, helyi filmek készítése és bemutatása. Diákok által készített filmek szólhatnak az adott településre jellemző helyi kultúra megismertetéséről (Tomajmonostora diák filmszemléjére 10 alkotás érkezett be), s miközben a film készül, érvényesül a részvétel közösségformáló hatása, mely a jó diákélet megtapasztalásán keresztül, a fiatalkori kapcsolati hálók kialakítását jelenti. A helyi kultúra és hagyományok megismerése a lokálpatriotizmust, a helyi identitást erősíti. A kistépüléseken maradásnak gazdasági feltételei vannak, de a gazdaság csak ott fejlődik, ahol megelőzi a jelenléte a kulturális fejlődés. A kultúra az a szervező erő, amely megteremti a szellemi bázist a gazdasági fejlődéshez, és maga is gazdasági fejlődést generálhat. A kultúra a környezethez való alkalmazkodás eszköze, ha előnyös minták alakulnak ki. A kultúra közvetítő szerepvállaláson túl feladatunk elősegíteni az ifjúsági közösségek fejlődését, hogy valóban közösségi szintté váljon egy adott intézmény. A mozi ma is lehetőséget teremthet a közösségi összejövetelekre, de már a képekkel túlterhelt világunkban nem elegendő meghirdetni egy előadást, hanem más közösségi élményekhez kell kapcsolni a filmet. Sajnos elmúlt az az idő, amikor a fiatalok a moziban találták meg azt a kö-

zösségi élményt, ami jelentette a falu határainak kitérését, a találkozásokat, a mozi utáni beszélgetéseket. Mai időben meg kell találnunk azt az új formát, ami művészi értéket közvetít és közösséget is fejleszt. A minden megyében megtalálható art mozik és a kiterjedt közművelődési hálózat összefogásával megtalálhatjuk a megfelelő megoldást, az általában hozzáférhető technikai alapszükségletek segítségével. Létszükséglet a túléléshez a tradicionális minták követése, amit teljes értékűen hordoz a művészet, amelyhez a hozzáférés esélyei még nem egyenlők.

A TÖRÖKSZENTMIKLÓSI MOZI 100 ÉVE

Feljegyzések, korabeli újságcikkek tanúsítják, hogy Törökszentmiklóson elsőként a Nemes testvérek indították el az alkalmi vetítéseket 1908-ban. Később az Apolló Mozgó nevet kapta az első állandó mozi Lukács József alapításával, ami 1913. december 4-én kezdte meg a működését, idén éppen száz éve ennek! Lukács József mozigépével járta a nagyközség összejeveteleit, a kor filmremekeit vetítette az Első Földművelői Körben, az Iparos Körben, a Kaszinóban, a Kereskedelmi Körben. A tulajdonos minden bevételét visszaforgatta a vállalkozásba, s ennek eredményeként 1927-ben megnyitotta a Lukács Mozgót, ami már a jelenlegi, önálló épületben működött, és közel 400 fő befogadását tette lehe-

tővé! A költségek 36.000 pengőre rúgtak, összehasonlításképpen, a korabeli sláger akkoriban utalást tett a komoly jövedelemnek számító „200 fixre”. A vidék egyik legszebb és legjobban felszerelt filmszínháza volt. 1934-ben megnyitotta kapuit a máig szintén meglévő Kertmozi, Debrecen után másodikként az országban. 1943-ban a Magyar Film című folyóirat beszámolt a Lukács Mozgó 30 éves jubileumi ünnepségéről, hosszasan méltatva az intézmény jelentőségét (forrás: Galsi Zoltán helytörténész). Az államosítás után a Dózsa Mozi nevet kapta, s mellette még működött a városban egy kisebb mozi is, Hunyadi Mozi néven, amit a látogatók csak „bolhás”-ként emlegettek, jobban recsegték a székek és hangulatosabbak voltak a bekiabálások. Ide még később értek el a filmek és hátrébb is csak 2 forint volt a jegyár, viszont sehonnan sem lehetett látni. A folyamatos működés fenntartott egészen a plázák és a videó elterjedéséig, majd 3-4 hosszabb-rövidebb próbálkozás jegyezhető még a végleges bezárásig.

2007-től több mint 4 évig sikerült újra közösségi térként működtetni a Lukács Mozgót egyesületi bérleményként, közművelődési megállapodás keretében, ifjúsági feladat átvállalással. Csak kiegészítő tevékenységként vetítettünk filmeket, akkor is inkább rendezői vetítésekre jöttek be a nézők. Az alulról szerveződő kezdeményezéseket kezdtük támogatni, klubok-kiscsoportok szerveződtek a mozi körül, helyi zenészek próbáltak a gépházban és mutatták be tudásukat a közönségüknek. Mindemellett rendszeresen koncerteztek környékbeli és országos hírű együttesek, több mint száz esetben! Az épület előtt három alkalommal rendeztünk utcazene fesztivált, felidézve a kisvárosi kávéházak hangulatát, s az előtérből lett a Lukács Galéria rendszeres kiállításokkal.

A Lukács Mozgó kinyitása a fiatalok felé, mint alternatív ifjúsági közösségi tér működtetése vált elsődleges feladattá. A „Saját művelődési otthonunk” címmel megjelent kötetben Beke Pál a Lukács Mozgó fejlesztési feladataira tette meg javaslatát (43. oldal), mire bezárták a mozit egy éven belül. A kiváló ok, a fiatalok tömeges megjelenése a koncerteken, sose lehet tudni „mit csinálnak itt”. Persze rendbontás egyszer sem történt az évek alatt, s a biztonsági előírásoknak is mindenben megfeleltünk, beszerelve az engedélyeket.

Lukács Mozgó 1943-ban a 30 éves jubileumi ünnepségen. Petren Mátvás családi archívumából

Új lakat került a bejárati ajtóra, külön engedéllyel kellett kimenteni a Jelen-Kor-Társ Galéria vendékiállítását, s le kellett mondani nyolc leszervezett koncertet 2011. november 1-től.

Azóta üres az épület, senki nem vásárolta meg meg, a folytatás bármikor lehetséges! A „kevésbé irányított, de a jelenlétünkkel támogatott” megközelítés elősegítette a fiatalokat érintő problémák feltárását, a közösségek kialakulását, reményeink szerint erősítettük a hely létezésével egy 22 ezres kisváros ifjúságmegtartó erejét! Rendszeres látogatói és használói lehetnek a Lukács Mozgónak azok a Törökszentmiklóson is jelenlévő, nagyobb városokra jellemző szubkultúrát képviselő csoportok, melyek alternatív művelődési- és közösségi igényekkel lépnek fel! Az említett szubkultúrák szokásai, viselkedési szabályai nagyobb toleranciát és szabadabb működési teret kaptak a régi mozi épületében, illetve a hagyományos közművelődési tevékenységet végző, nagyon szép és példaeértékűen működő városi művelődési intézményben máig nincsenek számukra kialakított, magasabb toleranciaküszöbű közösségi terek. Az ifjúsági feladatok ellátatlanul maradtak, a park és néhány jobb kocsmá jelenti az ifjúság által használt tereket a városban.

Az országon végigsöpört az önkormányzati önerős, művelődési házépítési hullám, nálunk is. A nagy áldozatok árán megszületett projektek befejezése után komoly fenntartási feladatokkal szembesülnek a települések. Az önkormányzatok „kitettek magukért”, most már eredményeket várnak cserébe, több esetben alig teljesíthető bevételi kötelezettséggel terheli meg az önkormányzati fenntartású intézményeket, vagy éppen a semmiből kell eredményeket produkálni. Még sok helyen nincs meg az önkormányzati figyelem és erőtartalom a házak fenntartására, vagy éppen a „kötelező” feladatellátáson túli régi mozik kinyitására. Még kialakulhat ez a helyzet!

Közösségeink gyakran eszmék, változó célok által szerveződnek, ritkán az állandó lét-létezés alapjain! Ide vissza lehet találni, mindig itt van biztos pontként önmagunkban, önszerveződéseinkben, életközösségeinkben. Organikus egység létezhetett az aranykorban, létezik az emlékeinkben, kétségeink és bizonyosságaink, mind részei a mindennapi lét-visszaállítás kísérleteinknek. Az ébredező öntudat, a megszerzett szaktudás, a „tudom-

Meghívó 2007-ből, tervezte Sain Mátyás

nem tudom” dilemmái, a „miért ne lehetne máshogyan is”, a „beszéljük meg, hogy legyen” jellegű hétköznapi döntéseink, ezek mind az ember története, s vele a kultúrák sokfélesége. Minden kultúra, közösségi emlékezet hordozza a teljesség vágyát. Ehhez közelítünk, amikor épp a megfelelő pillanatban

hozzátesszük azt a kicsi moccontást, amit más nem tehet meg, vagy épp nekünk kell elvenni egy akadály-elemet az áramlás irányából, mert mi vagyunk éppen ott. Erre a néhányszor megmutatkozó megfelelő pillanathoz, szerencsére van egy pár éve-évtizede, mindenkinek.

HAJNAL LÁSZLÓ művelődésszervező, közösségfejlesztő (Törökszentmiklós, 1964.) Gyermekkorát alföldi tanyai iskolában töltötte, ahol tanító szülei „lámpásként” fogták össze a tanyavilágot. Egyetemi diplomát Pécsen szerzett művelődésszervező szakon, közösségfejlesztést a Civil Kollégiumban tanult Kunbányában. Szakmai munkáját lakótelepi környezetben kezdte az Újpalotai Községi Házban, majd civilszervezetekben és kisvárosi művelődési házakban dolgozott. Szakmai állomások: Zsókvár Galéria alapítása pályakezdő képzőművészeknek (Budapest, XV. ker. 2002-), Régi Zene Nyári Egyetem teljes körű szervezése (Tokaj, 2002-2007., mv: Csalog Benedek), Vécsey Emléknep (Törökszentmiklós, 2005-), Lukács Mozi Ifjúsági Kulturális Központ (Törökszentmiklós, 2007-2011.), Óballai Alkotóház – Óballáért, Törökszentmiklós és Kistérsége Kulturális Fejlődésért Közhatalmú Egyesület alapítása és működtetése (Óballa, 2005-), Óballai Falunap teljes körű szervezése (2005-), Utcazene Fesztivál (Törökszentmiklós, 2008-). A Nemzeti Művelődési Intézet Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Irodájának módszertani referense.